

Zhodnocení výsledků umělecko-historického průzkumu domu čp. 384/I v ulici Na můstku

JAN BARTA — JANA VODIČKOVÁ

Při úpravách fasád a přízemních prostor domů budoucí obchodní a pěší trasy ulice Na můstku byly odkryty některé zajímavé architektonické detaily, které přispívají k dalšímu poznání této části Prahy. Malá exkurze do nedávné minulosti objasní, jak k nálezům došlo, a zároveň by měla být zkušeností pro podobné stavební akce v budoucnu.

Na můstku se totiž ukázalo, že i přes dobrou snahu projektantů rekonstrukce nelze bez předběžného hloubkového průzkumu správně předpokládat skutečný stavební stav domů, popřípadě rozsah jejich porušení. Mimoto se u staveb ukázalo, že pouhé provádění dílčích úprav v objektech historického jádra města — v ulici Na můstku měla být urychleně provedena pouze rekonstrukce parterů — není vždy urychlením stavebního záměru. Ba naopak se může spěch v přípravě stavby někdy projevit jako její podstatné zdržení.

Co se však Na můstku vlastně událo?

V r. 1964 byla zpracována objemová studie na stavební akci, nazvanou „Pěší obchodní ulice Můstek — Melantrichova ul. — I. stavba“. Její podstatou měla být rekonstrukce parterů čp. 378, 379, 380, 381, 382, 404, 367, 386, 385, 384 a 363/I. Mimoto měla být řešena i úprava povrchu vozovky tak, aby zmizelo dělení ulice na chodníky a jízdní dráhu a povrch zeelen

dlažbou a upraven výlučně pro pěší provoz.

Přestože památkové orgány již v počátcích projektu upozorňovaly na nutnost řešení celých objektů a nikoli pouze parterů, nebyl k této připomínce brán zřetel a objemová studie byla rozhodnutím nadřízených orgánů dne 1. prosince 1964 schválena. Po dvouleté přestávce — investiční záměr byl schválen až 14. června 1966 — pak celá akce pokračovala velmi rychle: Prováděcí projekt byl schválen již 27. prosince 1966 a se stavbou se začalo bez předběžných průzkumů v září 1967. Předběžné stavebně historické průzkumy nebylo totiž možno provádět, protože dosavadní uživatelé do posledního dne neuvolnili své prostory

Leč krátce po odstranění představěných dřevěných portálů z konce minulého a počátku tohoto století došlo k prvním nálezům. A krátce po otevření stavby se objevila nutnost změny projektu. Týkala se především domu čp. 404/I, kde byly na původním místě nalezeny dva velmi dobře dochované portály, a domu čp. 386/I, kde jsou kamenná ostění krámských výkladečů na místě původně projektovaných obdélných otvorů. Tyto změny projektu se měly vyřešit v průběhu stavby.

Zhoršení však nastalo, když se po odstranění staré krytiny a po zahájení oprav komínových těles zjistilo, že vlivem dlou-

hodobého zatékání a vlivem přestálých požárů byly značně poškozeny některé vodorovné i svislé konstrukce budov. Proto došlo k zastavení prací nejprve na objektu čp. 378 (v lednu 1968) a postupně i na ostatních objektech, takže na podzim 1968 byla zastavena celá stavba s výjimkou čp. 404/I.

V práci bude pokračováno až do dokončení dokumentace na rekonstrukci všech objektů. Tím se potvrdila správnost stanoviska památkových orgánů, vysloveného již na počátku přípravy celé akce. Pro poznání starších stavebních etap však zdržení stavby mělo příznivý důsledek, neboť teprve nyní bylo možno provést důkladný hloubkový stavebně historický průzkum¹, který osvětlil mnohé z historie domů.

*

Z archívních pramenů vyplývá, že kolem poloviny 13. století začal v okolí Havelského tržiště čilý stavební ruch rostoucího Havelského města. Stavební činnost neustala ani ve století čtrnáctém, zejména v době Karlově a Václavově, jak lze soudit z nových nálezů. Odkryté architektonické části domů, okna a portály téměř palácového typu reprezentují tu vyspělé estetické nároky pražského měšťana v době gotické.

Rekonstrukční práce v ulici Na můstku byly zahájeny úpravami přízemních prostor domu čp. 404/I, zvaného od pozdní gotiky Stará rychta. Po odstranění omítek na nárožní části domu při ulici Na můstku objevilo se zdivo z hrubě opracovaných kvádrů. Jde nepochybně o pokračování raně gotického zdiva věže, jejíž mohutný základ je zachován v suterénu objektu.

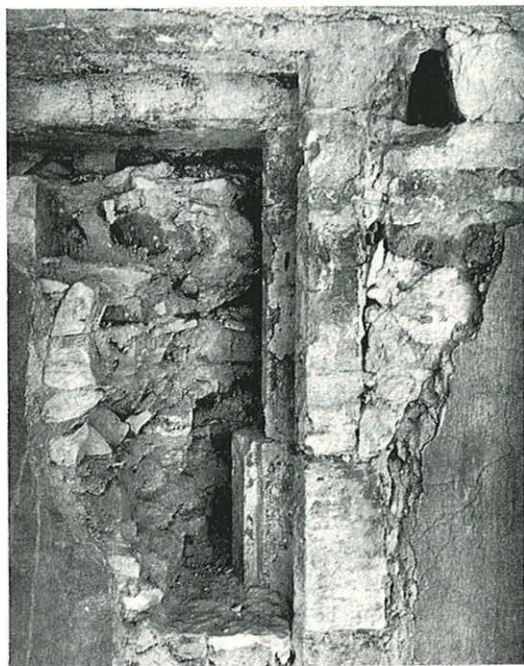
Podrobnější stavebně historický průzkum budovy bylo možno provést na domě čp. 384/I, stojícím přibližně naproti

Staré rychtě. Již pouhý pohled z ulice Na můstku na dům prozrazuje spojení dvou původně samostatných budov. Ke spojení došlo na přelomu 18. a 19. stol. Stavební historie levého šestiosého domu je složitější; průzkumem bylo zjištěno jeho rozdělení svislou spárou přibližně ve střední ose domu ve dvě části. Ve spáře, která se rýsuje od prvního patra celou výškou budovy, se zřetelně projevuje na některých místech dovnitř omítnuté nároží severního domu, k němuž byla jižní část přizděna. V přízemí a na některých místech výše je zdivo provázáno. Severní dům s nárožím má zdivo v prvním a druhém patře z dobrého lomového kamene bez použití cihel. Převážně z cihel je však zbudováno třetí patro a špalety později osazených oken. Na přechodu k sousednímu domu čp. 383/I nebyla zjištěna viditelná spára.

Dokladem značného stáří severní části domu čp. 384 se stal fragment gotického okna, odkrytého mezi dvěma okenními osami v prvním patře. Byl odhalen mohutný oblouk o rozpětí 170 cm a výšce 70 cm s profilací širšího zkoseného pásku, výžlabku a pásku. Na profilaci byly zbytky šedočerné barevnosti, která se na přímém vnitřním ostění zachovala jen v úzkém dvoucentimetrovém proužku. Boční části okna byly odstraněny při průrazech nových oken a také spodní část nebyla ve zdivu zachycena. Fragmentární rozsah zachování okna a jednoduchá profilace neumožňují rekonstruovat jeho tvar (okno mohlo mít i tvar rozety) a určit přesnější datování.

Při průzkumu dvorní fasády levé části čp. 384/I, obracející se do dvora čp. 403/I, byla zjištěna opět přibližně ve středu domu spára, na několika místech dovnitř omítnutá, patrná od prvního patra až po kordonovou římsu. Lze tedy předpokládat,

že obě zjištěná nároží vymezují jižní stěnu gotického domu zachovanou ve zdivu od suterénu až do druhého patra. Část tohoto domu při ulici Na můstku má v suterénu téměř čtvercovou místnost se značně tlustými zdmi (minimálně 150 cm), valeně zaklenutou. Tato centrální prostora se opakuje v přízemí a v patrech. V prvním patře této prostoty byl nalezen výše popsany fragment gotického okna. Nelze vyloučit, že by zde mohlo jít o budovu věžového charakteru, tak obvyklou v této části Prahy². K čtvercové suterénní prostotě se na východní straně připojuje rozsáhlý obdélný sklep valeně zaklenutý, jehož úroveň je asi o 140 cm níže. Je situován při dvorní části domu čp. 384 a vklíněn mezi sklepy čp. 383 a věž domu čp. 403/I. Zasahuje nejen pod zadní trakt budovy čp. 384 vedle schodiště, ale i pod dvorek a křídlo přimykající se k věži čp. 403.

Původní gotický dům nebo křídlo domu tohoto tvaru bylo tedy nad terénem zcela přečeseno a zachovalo se ve zdivu pouze v obrysech. Tento předpoklad byl průzkumem naprosto potvrzen. V severozápadním rohu dvora byl nalezen fragment gotického opukového portálu s rovným nadpražím, svedeným do postranního dveřního rámu mezi dvěma čtvrtkruhy. Jeho větší část zasahuje za pilíř průjezdu objektu čp. 403. Z původní profilace se zachoval ostrý pravoúhlý zářez, který svírá zdánlivě eliptické nadpraží. Nadpražní římsa je 85 cm od dnešní úrovně dvora. Ve dvorku domu čp. 384 odpovídá portálu plochý segmentový oblouk vyzděný z gotických cihel (7,5 — 8 cm × 13 cm × 27 cm), nasedající na cihlové ostění. Oblouk tvoří jedna řada vazáků nastojato. Otvor byl pravděpodobně ještě v gotice zužován. Po odstranění zazdívky byl zjištěn přesný tvar kamenného ostění

*Dům čp. 384/I,
vnitřní strana
gotického portálu
←*

*Dům čp. 384/I,
celkový záběr fasády
(snímky J. Janatková)*

*Dům čp. 384/I,
gotické okno s čtyřlístem
←*

*Dům čp. 384/I,
detail fragmentu
gotického okna*

i jeho rozměry (šířka 120 cm, výška asi 195 cm). Při jižním okraji domu v přízemí byl dále odkryt velký fragment gotického pravoúhlého okna s křížem, jehož profilace byla při dalších stavebních úpravách osekána. Neporušena však zůstala výzdoba čtyřlístu v horní polovině okna. Pravá špaleta pokračuje pod dnešní úroveň dvora a je porušena přízdívkou renesančního původu. Šířka okna je 123 cm, okenní nadpraží je vzdáleno 110 cm od dnešní úrovně dvora. Při severním okraji dvorní fasády byl odkryt rozsáhlý fragment gotického pravoúhlého okna o výšce 256 cm a šířce 117 cm. Úplná vnitřní profilace se na jedné části okna zcela zachovala, jinak byla osekána. Proto také nelze posoudit, jaké bylo původní vnitřní dělení. Tomuto oknu odpovídá značně narušený fragment dalšího, umístěného přibližně nad přízemním oknem s čtyřlístem. Byly nalezeny části levého a pravého spodního ostění se zbytky profilace a zkoseného prahu.

Ke gotickým detailům na dvorní fasádě domu čp. 384 náleží též opukový kvádr (výška 37 cm, šířka 52 cm), který byl zjištěn na odkrytém nároží domu ve výšce 4,74 m od dnešní úrovně dvora. Je částečně opracovaný, a to při spodním a pravém okraji, další části jsou osekány a při dvorní straně fasády je v kameni vyhloubená nika. Tento kámen je osazen zcela bezpečně in situ v gotickém lomovém zdivu. Jeho funkce je nám dnes neznáma, ale domněnka, že jde o zbytek kdysi plastické výzdoby nároží, není jistě neopodstatněná.

Zjištěné nálezy je možno datovat přibližně do poslední třetiny 14. stol. až do počátku 15. stol. Pro srovnání uvádíme okno se čtyřlístem z bývalého Rotlevova domu, pojatého do pozdějšího Karolina z roku 1370, a pravoúhlý portál v západním průjezdu Karolina. Profilace

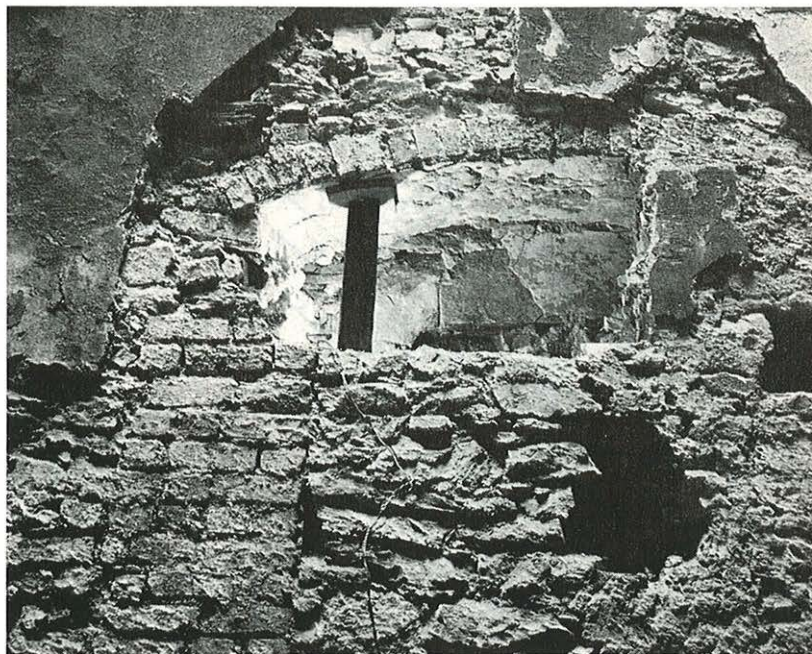
pravoúhlých oken v patře je poměrně složitá, ale i pro ni máme obdobu ve složitých profilech oken blízkého Karolina. Jejich vertikálnost je zařazuje do konce 14. až do počátku 15. stol.

Nad gotickými okny byly nalezeny v úrovni dnešního druhého patra další dvě okna s cihlovým ostěním a segmentovými záklenky (rozměr cihel je 6,5 — 7 cm × 14 cm × 27 cm). Pravé okno je zakončeno nízkým segmentem z jedné řady vazáků nastojato a čtyř řad vazáků naležato. Levé okno je zaklenuto obloukem ze dvou řad vazáků nastojato a jedné řady vazáků naležato. Cihly jsou čistě vyspárované a ostění dovnitř omítané tvoří pravoúhlý ústupek. Při oknech jsou téměř čtverečně vyzděné otvory ve funkci patrně větrací. Cihly stejného formátu se nacházejí v zazdívkě gotických oken, dále ve třetím patře severní části budovy při ulici Na můstku a konečně i na pilíři v jižní části dvorní fasády, ukončené římsou renesančního profilu. Jde tedy o okna z renesanční stavební etapy.

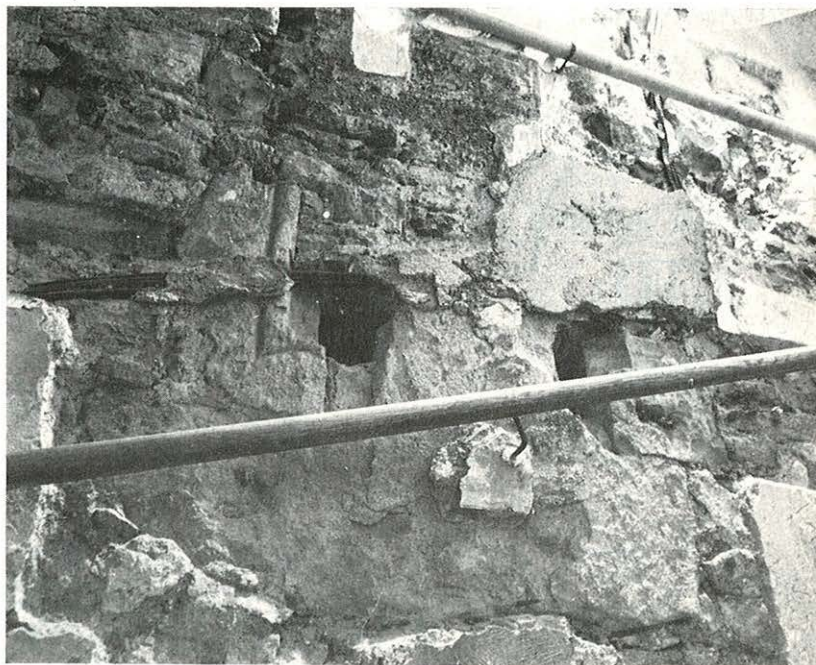
Sousední dům čp. 383/I se napojuje na západní obvodní zeď právě popsaného gotického křídla domu čp. 384. Na jeho schodišti mezi přízemím a prvním patrem přibližně v úrovni dnešního 1. patra byly objeveny rozsáhlé části gotického lomeného portálu o šířce 83 cm a výšce asi 215 cm, s profilací žlábků, asymetrické hrušky a hlubšího výžlabku, vystřídání opět asymetrickou hruškou se žlábkem³. Jeho ostění vyrůstá bez patek ze šikmo zkosené pravoúhle zalomené nevysoké trnože. Tato okolnost a pravidelně do hloubky rozložená vybraná profilace jej datují do druhé poloviny 14. stol.

Důležitý nález byl učiněn asi 50 cm pod tímto portálem. Jde o fragment raně gotického vstupu, z něhož byl nalezen prah a spodní část ostění s patrnou profilací

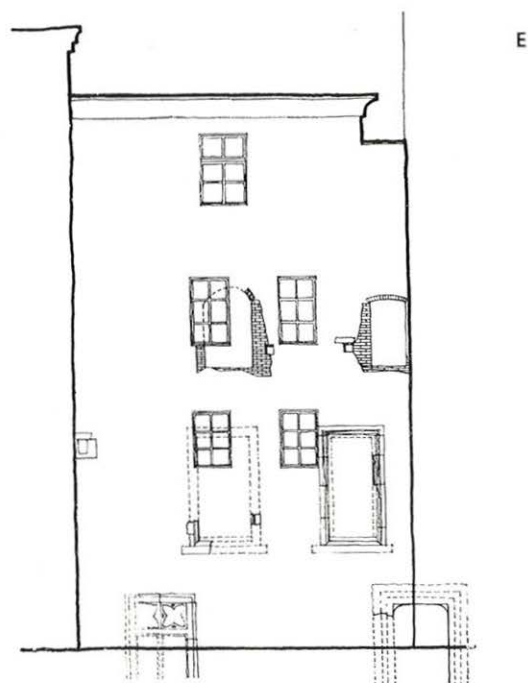
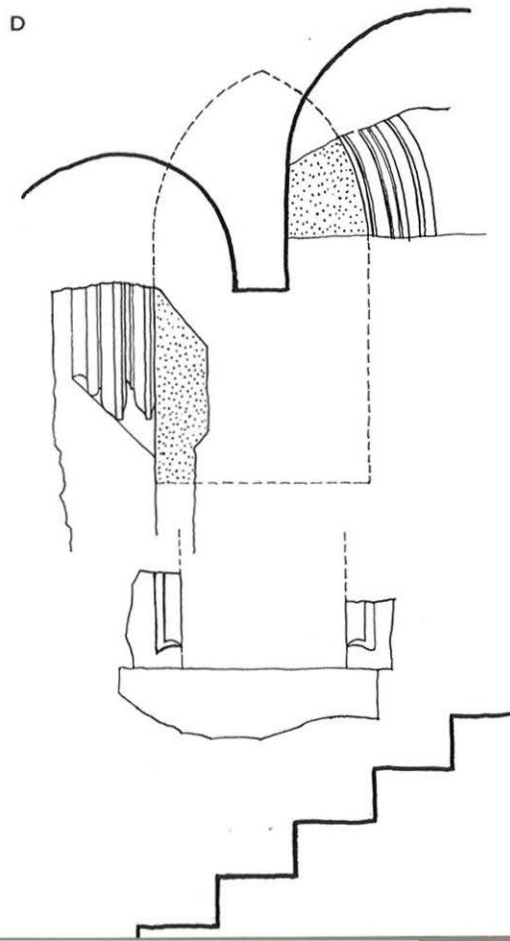
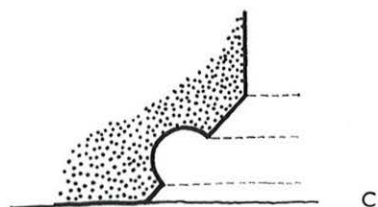
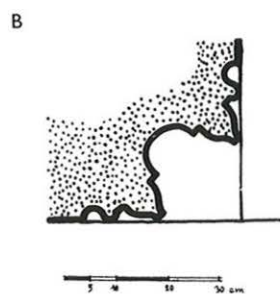
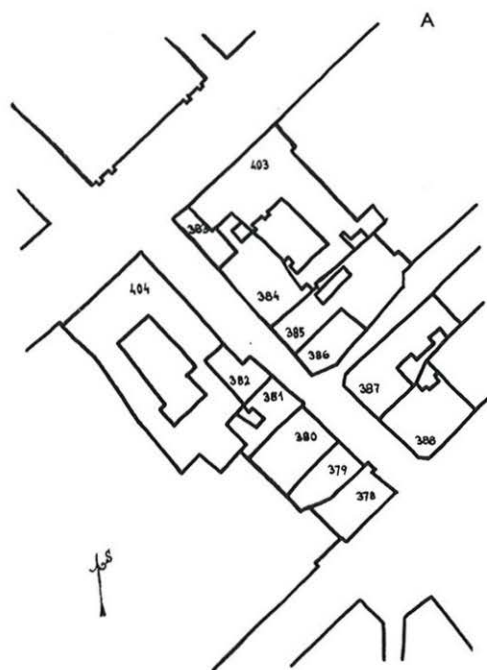
*Dům čp. 383/I,
gotické ostění
na schodišti
(snímek J. Janatková)*

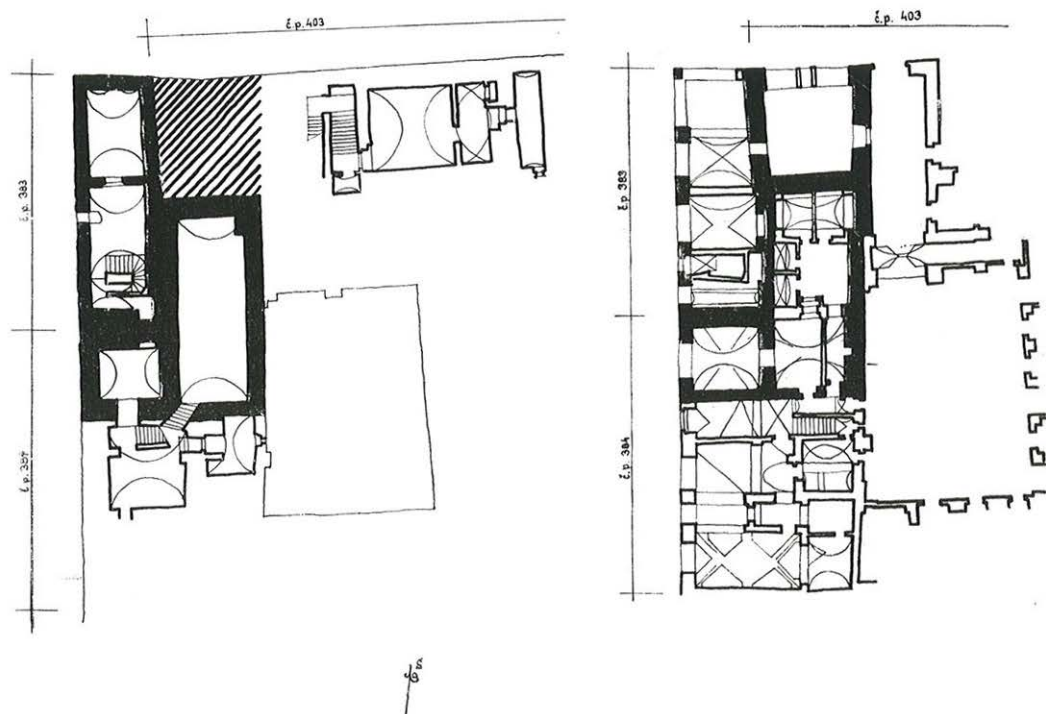

*Dům čp. 384/I,
gotické pravouhlé okno
(snímek Z. M. Zenger)*

- F Domy čp. 384, 383, 403/I, půdorysná rekonstrukce suterénu (kresba J. Bárta)
 Půdorysná rekonstrukce původní situace suterénu čp. 403, 383 a části dnešního čp. 384/I ve 13. a 14. stol. při ulici Na můstku; šrafovaná část představuje dosud neprozkoumaný suterén věže čp. 403 (do zaměření SÚRPMO zakreslil J. Bárta)
- G Domy čp. 384, 383, 403/I, půdorysná rekonstrukce přízemí (kresba J. Bárta)
 Půdorysná rekonstrukce původní situace přízemí věže čp. 403, 383 a části dnešního čp. 384/I ve 13. a 14. stol. při ulici Na můstku (do zaměření SÚRPMO zakreslil J. Bárta)

←

- A Situace objektů v ulici Na můstku (kresba J. Bárta)
 B Dům čp. 383/I, profilace gotického portálu (kresba J. Bárta)
 C Dům čp. 384/I, profilace gotického okna (kresba J. Bárta)
 D Dům čp. 383/I, gotické nálezy na schodišti (kresba J. Bárta)
 E Dům čp. 384/I, nárys domovní fasády (kresba J. Bárta)

výžlabku a oblounu rámovaného žlábkem, který se lomí obloučkem do hrany soklu. V patě žlábků je vytesán trojúhelníkový drápek rozdělený rýžkou. Ze současného umístění jednotlivých částí ostění je možno usuzovat, že levé ostění bylo posunuto pravděpodobně při přestavbě a způsobilo tak zúžení původního vstupu. Umístění portálu in situ je velmi pravděpodobné vzhledem k usazení mohutného prahu, 115,5 cm dlouhého a 32 cm vysokého, i postavení ostění. Protože prostory v čp. 384, sousedící s tímto portálem, nebyly dosud vyklizeny, nebylo možno zjistit druhou stranu těchto otvorů.

Dalším překvapením při průzkumu byl nález fragmentu nástěnné malby na schodišti o patro výše. Jde o fragment představující část architektury s oknem; zajímavé je jeho umístění v těsné blízkosti schodišťových stupňů. Přesnější určení maleb bude předmětem dalších prací.

Z dosavadního průzkumu je možno vyvodit některé závěry. Podle archívních zpráv tvořily původně všechny parcely při východní straně dnešní ulice Na můstku jeden celek, náležející k čp. 403/I, jehož mohutná věž dodnes vévodí celému bloku. Velký středověký dům čp. 403 patřil ve 14. stol. Mikuláši od Věže, od nějž jej roku 1364 koupil Pesslinus z Domažlic, po němž se dům nazýval Domažlický. Dům pak několikrát změnil svého majitele a v l. 1415–17 byly od něho postupně odprodávány části, z nichž později vznikly samostatné domovní jednotky. Je pravděpodobné, že odhalením skrytého nároží byla zjištěna jedna část tohoto bloku ve stavu před rozdělením a dalším narůstáním směrem k městským hradbám. Zdá se, že poslední zbytky dvorního nároží jsou zakresleny na Jüttnerově plánu z l. 1811–15, kde je objekt čp. 384 zakreslen ve tvaru písmene U s malým pravoúhlým

dvorečkem, sevřeným krátkými širokými křídly. Objevené portály na schodišti v čp. 383 dokazují vzájemné spojení domů čp. 384 a 383, a to již v době raně gotické. Dosavadní rozsah průzkumu, závislý na uvolňování jednotlivých prostor, zatím neobjasnil vzájemné souvislosti domů čp. 383 a 384 k věži čp. 403. U nálezů na dvorní fasádě čp. 384 překvapuje jejich úroveň; přízemní okno i portál zasahují hluboko pod dnešní terén dvora. Ve srovnání s gotickým portálem Havelského kostela a gotickými objekty Karolina jsou tyto nálezy na ne zcela zvýšené úrovni staroměstského terénu. Vzhledem k jejich slohové vyspělosti lze usuzovat, že jde o záležitost místní, způsobenou snad svažováním terénu a dodatečným velmi pozvolným zvedáním terénu ve dvorních částech objektu. Podle zachované omítky, související s renesanční zazdívkou okna s čtyřlístem, byla původní úroveň ještě v renesanci 74 cm pod dnešní úrovní.

Četné a zajímavé nálezy v domě čp. 384/I dávají předpoklad k jejich dalšímu výskytu i v dalších přilehlých objektech. Celková rekonstrukce objektů v ulici Na můstku si proto nutně vyžaduje důkladný hloubkový průzkum všech domů této části Havelského města a současně i velmi opatrný a citlivý přístup pracovníků stavby k vlastní rekonstrukci.

Závěrem je třeba zdůraznit, že závažné gotické nálezy v domě čp. 384/I nejsou ojedinělé. Při všech průzkumech prováděných v posledních několika letech byly zjištěny významné gotické články i v dalších domech Starého Města, jako v čp. 616, 548 a 605, a to i ve dvorních průčelích, křídlech a vyšších patrech. Tyto nálezy dokládají vysokou úroveň pražské gotické architektury a zároveň potvrzují význam Prahy 14. století jako tehdejšího evropského kulturního centra.

- ¹ Průzkum byl proveden v jarních a letních měsících r. 1968.
² Podle těchto nálezů výše popsaných i dále uvedených vylučuje se umístění centrální raně gotické prostory v jižnější části domu čp. 384/I tak, jak se domnívá Jan Muk (viz Památková péče, roč. 24, 1964, č. 3, str. 68, 69).
³ Za upozornění na část portálu, odkrytou při instalaci elektrického vedení, děkuji ing. arch. Janu Mukovi ml.

Literatura

- Tomek, Václav W.: Základy starého místopisu pražského I. Praha, 1866, s. 130—131; III, 1872, s. 219.
Mencl, Václav: Vývoj středověkého portálu v Českých zemích. Zprávy památkové péče, roč. 20, Praha, 1960, s. 8—26, 112—153.
Mencl, Václav: Vývoj okna v architektuře českého středověku. Zprávy památkové péče, roč. 20, Praha, 1960, s. 181—232.
Pasportizační materiály Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, čp. 384/I, čp. 383/I, čp. 403/I. Zpracoval Jan Muk, M. Vilímková.
Muk ml., Jan: Příspěvek k poznání památkové hodnoty Havelského města v Praze. Památková péče, roč. 24, 1964, č. 3, s. 65—72.
Mencl, Václav: Hrad Špilberk a jeho stavební typ. Památková péče, roč. 24, 1964, č. 4, s. 102—114.
Líbal, Dobroslav — Muk ml., Jan — Pavlík, Milan: Raně gotické Havelské město. Pražský sborník historický, 1966, s. 44—55.